

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EU

REGULACE INTERNETU A DIGITÁLNÍ DOMINANCE

Předmluva

Luděk Niedermayer
europoslanec

Pandemie COVID-19 znovu ukázala, že i přes všechny nedostatky je pro naši zemi zcela zásadní být součástí "společné Evropy", kterou dnes reprezentuje Evropská unie. Hrozby a problémy, kterým čelíme a čelit budeme, jsou stále častěji takové povahy, že ani velké a silné země jim nejsou schopny čelit samy. I proto je našim zájmem nejen udržovat "naši Unii" funkční a akceschopnou (což není vždy snadné), ale též ji rozvíjet a na základě zkušeností její nedostatky napravit.

Je důležité, abychom nebrali stávající přínosy České republiky jako něco samozřejmého a oprostili se od u nás tak častého předpokladu, že Unie je pro naši zemi tak trochu kasička na peníze. I to je důležité, stejně tak, jako u nás vyzdvihovalý přínos společného trhu. Ale význam Unie pro své členy, nás nevyjímaje, je mnohem širší. Jsem rád, že na textu TOP týmu z.s., který je výsledkem diskuse mladých pravicově, či středově smýšlejících lidí u příležitosti blížícího se českého předsednictví Rady EU, je vidět, že toto si uvědomuje i generace dnešních vysokoškoláků.

Jako europoslanec rád vidím, že se text snaží postihnout mnoho dimenzí dnešní evropské spolupráce. TOP tým navíc ukazuje, že umí jít do detailu při posuzování problémů a výzev a hledání nejlepších řešení. Dělá mi velkou radost, že se mladí lidé z TOP týmu ve svém volném čase detailně a kompetentně zabývají otázkami, které jsou pro Evropany důležité. A tam, kde to je relevantní, se snaží hledat přístup k jejich řešení, který vychází ze stavu a potřeb života v České republice.

Vůbec mě nepřekvapují často zaznívající kritické tóny. Mnoho z nich sám sdílím a velmi vítám konstruktivní přístupy k hledání řešení.

Hloubka zpracování i samotný výběr témat dokazují, že mladí lidé dění v Evropské unii sledují a umí se v něm velmi dobře orientovat. A to přesto, že jak pravidla fungování Unie, tak hlavně problémy, kterým čelíme, jsou velmi složité. Nyní je ten pravý čas na vznik takových textů. Neb v reakci na vývoj ve světě, (například stále probíhající tragickou pandemii), musíme spolu hledat cesty, jak udělat svět (nejen pro Evropany) bezpečnější, stabilnější a odolnější.

I proto je třeba, aby se Unie (i mnoho věcí ve fungování jednotlivých zemí) změnila a byla schopna to, co od ní očekávají občané, lépe plnit. Proto věřím, že výsledkem všech budoucích debat na toto téma, včetně "Konference o budoucnosti Evropy", bude shoda na změnách, která ovlivní k lepšímu životy nás všech na desetiletí.

Ale jako vždy bude záležet na každém z nás, neb změny nemusí být automaticky k lepšímu. Jen kompetentní diskuse při porozumění stavu věcí a pochopení světa, ve kterém žijeme, může přinést ona "dobrá rozhodnutí". A proto je tak cenné, že si lidé z TOP týmu dali práci nad diskusí nad těmito tématy, prokázali vysokou kompetenci a též potřebnou ochotu hledat dobré kompromisy a ukazují, že to jde. Právě takový přístup by měl být v rámci nadcházejících diskusí pravidlem.

Pokud Vás budoucnost EU zajímá, a chápete, že i na Vašich názorech závisí, zda spolu dosáhneme toho, aby byl svět, ve kterém žijeme alespoň o trochu lepší, věřím, že Vás tato publikace zaujme. Srdečně Vás zvu i k přečtení všech 8 dalších bílých knih. Věřím, že Vás nezklamou a čas strávený nad jejich čtením bude i pro Vás časem dobře využitým.

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EUREGULACE INTERNETU A DIGITÁLNÍ DOMINANCE

Vzrůstající ekonomická a společenská závislost na digitálním prostředí budí obavy ze zneužívání digitální dominance ke kontrole společnosti a ekonomiky či plošné diskriminaci. Evropská komise představila v posledním roce tři legislativní návrhy, které mají takovým rizikům čelit:

1. Akt o digitálních trzích – rozšiřuje zavedenou antimonopolní legislativu tak, aby dosáhla i na digitální obry
2. Plán v oblasti AI – stanovuje pravidla pro použití umělé inteligence, kde je riziko diskriminace a manipulace lidí
3. Akt o digitálních službách – vyžaduje od digitálních platforem odpovědnost za jejich obsah v rámci platných hranic svobody projevu

Všechny tři návrhy sdílí stejný záměr - přizpůsobit již zavedené právní rámce digitálnímu světu a uhlídat včas trendy, které by v dalších desetiletích mohly přerůst v riziko pro evropskou demokracii.

Digitalizace transformuje naši civilizaci rychlostí, která nemá žádný precedent. Od doby, kdy pevná linka představovala komoditu dostupnou pro „horních 10 %“, do doby, kdy ji vlastnilo 80 % populace USA, uplynulo dlouhých 59 let. Internet ušel stejně náročnou cestu za pouhých 18 roků. Sociální sítě byly ještě rychlejší, trvalo jim to 11 let. Podle názoru stovky nejvýznamnějších výzkumníků umělé inteligence (AI) bude AI schopna zastoupit téměř všechny mentální dovednosti člověka již v páté dekádě tohoto století. Digitalizace má nesmírný potenciál zjednodušit všechny oblasti lidského života a násobně zvýšit produktivitu lidské práce. To se projevuje již nyní na současném ekonomickém růstu střední Evropy. Rychlému vývoji se však nestíhají přizpůsobovat společenské a politické instituce naší civilizace. Pro budoucnost evropské demokracie je důležité stanovit:

- pravidla rozhodování, kterými mohou digitální hráči a jejich algoritmy ovlivňovat společenské a ekonomické procesy
- pravidla digitálního veřejného prostoru

1. Regulace digitální dominance

1.1 Úvod do problematiky

Každá koncentrace moci vytváří riziko, ať je v rukou sil politických či ekonomických. V liberální demokracii fungují brzdy a páky, které všechna rizika vyvažují. Hlavní limity koncentrace politické moci v EU stanovuje [Listina základních práv Evropské unie](#). Hranice hromadění moci ekonomické určuje řada pravidel, na která dohlíží Evropská komise a Evropská síť pro hospodářskou soutěž.

Digitální průmysl pravidla zavedená pro tradiční ekonomiku v lecčems překonává. V první řadě není omezen státními hranicemi a může se přizpůsobovat rozdílnému danění serverů, zaměstnanců a služeb napříč různými státy. Druhým rozdílem je neprůhlednost [algoritmů jako služby, kterou digitální firmy nabízí](#). Jejich uživatelé vstupují do právních vztahů, o nichž nemají úplnou informaci. Třetím problémem je zvláštní výhoda, kterou v digitálním světě představuje [platforma](#). Hodnota digitálních platforem totiž převážně záleží na obsahu a datech, která vytvářejí sami uživatelé. Facebook nebo Microsoft tak nemusí být nejlepšími alternativami na trhu, ale pro firmy, které soupeří o pozornost i zaměstnance, se stávají nezbytnými. Digitální firmy pak tento proces často podporují tím, že své samostatné služby sdružují do balíčků. Mnohdy vzájemně uzavírají smlouvy, kvůli nimž je například stejná technika od konkurenčního výrobce uměle blokována.

Na volném trhu by od určitého bodu měla poptávka po alternativě převážet nad cenou, kterou obnáší organizovaný přechod na jinou platformu. Propojenost digitálního trhu ale umožňuje jeho vítězům využívat svoji ekonomickou sílu, aby vlastní nabídku udělali přístupnější ve vyhledávání nebo nekompatibilní s cizími službami. Zároveň se objevily případy, kdy využily své informační dominance k očernění alternativ nebo monitorování nadějných konkurenčních systémů, které následně odkoupili a začlenili do své platformy dříve, než tyto alternativy stihly rozvinout svůj konkurenční potenciál. [Tyto praktiky](#) se označují jako gatekeeping, tedy „stráž u brány trhů“. V jejich důsledku nedosahují služby nejlepší možné kvality. Subdodavatelé dostávají menší podíl z hodnoty, kterou vytvářejí. Uživatelé mají ve výsledku užší výběr služeb. A nedostatek konkurence umožňuje digitálním obrům na uživateli vydělávat více v penězích i datech.

Pomyslnou bránu digitálních trhů má otevřít [Akt o digitálních trzích](#). V prosinci roku 2020 jej navrhla Evropská komise jako základ pro evropskou směrnici, díky které by digitální firmy se silnou a stabilní hospodářskou pozicí a propojením na jiné společnosti získaly novou povinnost zacházet s vlastními službami stejně jako s podobnými službami třetích stran – tedy

nezvýhodňovat je. V souladu se stávajícími pravidly hospodářské soutěže v EU návrh postihuje i nepřiměřeně vysoké ceny za digitální služby. Jeho klíčovou součástí je pak povinnost umožnit uživatelům stáhnout si data, která službě poskytli, a jednoduchým způsobem je převést ke službě alternativní. Dohromady by nová pravidla mohla podpořit zdravější konkurenční prostředí.

1.2 Rizika do budoucna

Hrozby firemních strategií mají zatím jednu velkou výhodu – stojí za nimi lidé, tudíž si je dovedeme představit. Lze však předpokládat, že s postupem času bude stále větší část rozhodování trhů a vlád přebírat umělá inteligence (AI). Ta při plnění zadaných cílů využívá všechny dostupné prostředky, a s dalším vývojem tak stoupá riziko, že některé z nich překročí, včetně hranice neporušitelných lidských práv. Decentralizovaný internet je sice částečně výhodou, aby nebyl plně zneužit, zároveň však znamená technickou nemožnost umělou inteligenci jednoduše [vypnout](#). To posiluje celkovou „[iluzi transparency](#)“, kdy požadavek na průhlednost může paradoxně motivovat skrývání a zneužívání. Přestože scénář, že by ztráta kontroly nad AI přerostla v [existenční riziko](#), se [odhaduje](#) jen na 10 % během následujících 100 let, jedná se dle současného výzkumu stále o jedno z nejvýznamnějších existenčních rizik. Dnešní výzkum se tudíž snaží hledat cesty, jak koncept lidských práv do algoritmů zakotvit [\(1\)\(2\)\(3\)\(4\)](#).

Snahy nastavit umělé inteligenci hranice zaznamenaly zásadní průlom v dubnu 2021, kdy Evropská komise představila [Koordinovaný plán v oblasti AI](#). Dokument v první řadě uznává obrovský význam, který AI pro evropskou prosperitu má a ještě mít bude. Umělá inteligence má obrovský potenciál znásobit lidskou efektivitu ve všech nekreativních činnostech, urychlit výzkum v energetice, klimatu a medicíně či zefektivnit celou státní správu [\(1\)](#). Probíhající [závod ve vývoji AI](#) znamená investici do mezinárodní bezpečnosti. Součástí plánu je široká podpora výzkumu a vývoje bezpečné umělé inteligence.

Na druhou stranu představuje plán Evropské komise nový mechanismus, který potlačuje rizikové aplikace podle jejich závažnosti. Do „aplikací s nízkými riziky“ plán řadí umělou inteligenci, která slouží pouze k předávání informací. Podle plánu člověk musí být informován, pokud s takovou AI interaguje, pokud čte jeho emoce a používá biometrická data k rozpoznávání. Vyšší míra regulace zasáhne „aplikace AI s vysokými riziky“. Jde o systémy, které činí rozhodnutí se zásadním vlivem na život člověka, kde hrozí diskriminace či vytvoření pokřivených incentív. Do „aplikací AI s vysokým rizikem“ by spadaly již dnes existující programy vyhodnocující způsobilost k [zaměstnání](#) či poskytnutí [finančních služeb](#) nebo

aplikace používané v [medicině](#) a [dopravě](#). U podobných programů vyžaduje Evropská komise zavedení mechanismů, které by umožnily vyhledávat možná rizika pro lidská práva a zaručovaly jejich minimalizaci. Úplnému zákazu má podléhat AI, která podprahově manipuluje člověka k psychologickému či fyzickému poškozování a AI řídicí systémy [sociálního skóre](#). Zákazu by také měla podlehnout AI využívající rozpoznávání obličej s výjimkou rozpoznávání pro účely policejní pátrání na základě soudního rozhodnutí (obdobný režim jako mají např. odposlechy).

Bezpečnostní komunita veskrze ocenila přístup Evropské komise umělou inteligenci regulovat dle rizik její aplikace na člověka. Poukazuje však na „dávla v detailu“, kterým je přesná definice přijatelné pravděpodobnosti vysokých rizik [\(1\)\(2\)\(3\)](#). U příliš širokého vymezení hrozí, že disproporčně [znevýhodní](#) malé firmy, které nemají kapacitu zavést robustní procesy vyhodnocování hrozeb a velké firmy naopak nedotlačí k dostatečně efektivní ochraně před těžko odhadnutelnými možnostmi zneužití AI. Dalším problémem je zmiňovaná výjimka, kterou mají státní instituce pro plošné sledování a armádní účely. Stejnou obavu vyjadřuje řada expertů [\(1\)\(2\)](#), naštěstí ji ale sdílí také poslanci Evropského parlamentu [\(1\)\(2\)](#).

2. Digitální veřejný prostor: fake news vs. diskriminace názoru

2.1 Úvod do problematiky

Demokracie je volným trhem myšlenek v mantinelech lidských práv. Míra, s jakou zastupuje zájmy občanů, je však závislá na tom, nakolik se občanům dostávají nezkreslené pluralitní informace. Kromě koncentrace digitálního trhu tak obavy vzbuzuje možnost personalizované názorové manipulace a polarizace médií i společnosti v rámci sociálních sítí. Při řešení těchto výzev si musíme položit dvě základní otázky. Je nutné negativní jevy řešit státními zásahy, nebo se můžeme spoléhat, že je překoná společenský vývoj? A je třeba výzvy řešit na úrovni EU, nebo by měl každý členský stát mít možnost je řešit po svém?

V současné době projednávají unijní instituce [Akt o digitálních službách](#), který nastoluje legislativní rámec pro společný evropský postup. Na první otázku odpovídá jasně. V okamžiku, kdy se společnost a ekonomika stávají na službách informačně závislé, nelze je nechat mimo dosah zákona. Přesto nemá žádný z velkých hráčů digitálního trhu natolik dominantní postavení, aby pro výměnu informací neexistovala jiná alternativa. Evropská komise tak zvolila rozumný přístup aplikovat regulaci pouze na velké online platformy (nad 10 % obyvatel EU), kde je šíření informací hlavní náplní služby. Od nich vyžaduje obecnou transparentnost, v rámci níž budou muset vykazovat posouzení rizik nelegálního

obsahu a poskytovat důkazy, že proti nim provedly úměrná opatření. Tím se obecně ujasní pravidla komunikace v digitálním prostředí a vzroste právní jistota jeho účastníků.

Návrh Evropské komise ukládá, aby se smluvní podmínky velkých platform řídily Listinou základních práv EU a nekladly překážky svobodě veřejného projevu. Tento systémový přístup implikuje přizpůsobení algoritmů velkých online platform tak, aby nebránily hospodářské soutěži, nedávaly prostor klamavým obchodním praktikám a nevytvářely zdravotní rizika. Druhá otázka, nakolik budou pravidla sjednocená napříč Evropskou unií, je podle návrhu na hlubší debatě členských států. Největší výzvou tak bude přesná podoba směrnice. Na jedné straně návrh ukotvuje subsidiaritu v definici „nezákonného projevu“ – jinými slovy si každá země bude moci určit, nakolik nenávistné, diskriminační či manipulativní projevy bude již regulovat. Listina základních práv EU ovšem garantuje svobodné šíření informací v celé EU. Budoucí legislativa tak může požadovat regulaci mantinelů pro celé společenství jednotně. Bude záviset na debatě unijních institucí, kam až se položí hranice, jež umožní regulovat obsah jednotlivým státům samostatně.

Můžeme souhlasit, že šíření lží a nenávisti není názorem. S regulací svobody slova na internetu však nevyhnutelně vyvstává otázka, jaká autorita pravdu posuzuje. Bohužel ani vědecký mainstream nebyl v historii pokaždé úspěšným arbitrem pravdy, což se ukázalo například v jednání Facebooku na počátku pandemie. Sociální síť tehdy označovala příspěvky doporučující roušky jako zavádějící, protože vyjádření WHO upozorňovalo na údajnou absenci důkazů o jejich účinnosti.

Operační skupina při Evropské komisi [zmiňuje](#) v souvislosti se svými doporučeními úspěšnost zavedených opatření proti kybernetickým útokům. O přímé účinnosti legislativy proti dezinformacím tak, jak existuje ve Francii, Německu a Singapuru, však dosud neexistují odborné důkazy. Naopak existují důkazy o efektivitě současného systému Facebooku či Twitteru [\(1\)\(2\)](#), v rámci něhož jsou zavádějící zprávy pouze označovány. Již tento systém je výsledkem neformálního apelu EU. Stejně tak existují důkazy o efektivitě dnes fungující evropské [legislativy](#), která nařizuje sociálním sítím stahovat teroristický obsah.

Dezinformace jsou pouhou špičkou ledovce rozsáhlého problému manipulace v demokracii. Studie sledující [boty](#), kteří sdílejí zprávy na Twitteru, zjistila, že na rozdíl od skutečných uživatelů [nemají](#) roboti větší sklon ke sdílení falešných zpráv. Jejich hlavním efektem je rozšiřování dosahu zpráv s [polarizující tendencí](#). Hlavní bojiště se tak odehrává na úrovni jedince. Studie [\(1\)\(2\)\(3\)](#) naznačují, že voliči populistů si spíše své dezinformace vybírají, než že by falešné zprávy primárně způsobovaly jejich radikalizaci. Lidé, kteří je sdílí, [zároveň](#) nevykazují významnou důvěru v jejich přesnost – nevěnují tolik pozornosti obsahu jako

sentimentu. Proto i krátké pozastavení, které fact-check upozornění představuje, mnohdy stačí k aktivaci přirozené skepse.

2.2 Rizika do budoucna

Rozšiřování definic nezákonného projevu společně se zaváděním automatických filtrů může omezit společenskou debatu o důležitých tématech. Již dnes se např. objevují případy, kdy je obsah omezován pouze na základě [zmíněných osob](#). Snaha zcela vymýtit nezákonný obsah s sebou nese riziko, že extrémistické bubliny, které určitý kontakt se zbytkem společnosti na sociálních sítích udržují, pod vlivem restrikcí posílí svůj pocit oddělení i své extrémistické pozice a sociální sítě opustí, čímž se sníží možnosti tajných služeb, jak tyto skupiny monitorovat. [Studie](#) tak ukazují, že snahy o mazání zavádějících informací pouze urychlují tendence k radikalizaci.

Nejefektivnějším nástrojem regulace se kromě krajních případů, jakými jsou výzvy k násilí a teroristický obsah, tedy zdají být upozornění na sdílení zavádějících informací. Takové opatření zároveň nesvěřuje do rukou sociálních platform možnost blokovat obsah dle vlastního uvážení. [Potlačování](#) facebookového příspěvku americké prezidentské kandidátky Warrenové, který volal po rozbití Facebooku, je důkazem, že příliš velká moc nad veřejným projevem, ať v rukou státu či digitálních obrů, poškozuje demokratickou diskuzi.

Vedle označování zavádějících informací je nutné podporovat procesy, jimiž se společnost jako taková přizpůsobuje fungování digitálního prostoru. Evropská komise tomu vychází vstříc skrze [Evropský akční plán pro demokracii](#), který zavádí strukturální podporu pro pluralitní média a vzdělávání. Pokouší se redukovat mocenské tlaky na demokratickou diskuzi tím, že zakotvuje zásady transparency politické reklamy a zavádí odpovědnost za vměšování se do voleb. Posílit média má také [Směrnice o autorském právu](#), která novinářům připouští podíl na příjmu, jenž z jejich tvorby plyne online platformám.

3. Navrhovaná opatření

- TOP tým podporuje Akt o digitálních trzích, který přizpůsobuje pravidla hospodářské soutěže digitálnímu světu. Jasná definice nepřipustných praktik na digitálních trzích umožní jejich postih, což odpovídá zájmům spotřebitelů i ekonomiky.
- TOP tým podporuje Evropskou komisi ve snaze převzít iniciativu a stanovit podmínky pro implementaci AI do systémů, které řídí naši společnost a ekonomiku.
- TOP tým požaduje, aby budoucí regulace AI jasně stanovila pravděpodobnost ohrožení v kategorii vysokého rizika tak, aby nevznikl prostor pro právní ochranu velkých technologických firem na úkor malých start-upů.
- TOP tým podporuje, aby se všechna pravidla bezpečnosti AI vztahovala také na státní instituce. V budoucnu bude potřeba zajistit jednohlasnou podporu pro zákaz plně autonomních zbraní používajících smrtící sílu.
- TOP tým podporuje Akt o digitálních službách, který považujeme za důležitý krok k transparentci a aktivní odpovědnosti velkých platforem. Podporujeme tak snahu Evropské komise umožnit členským státům stanovovat a vymáhat pravidla komunikace v digitálním prostoru. Z budoucí směrnice však nesmí pro členské státy plynout povinnost vymáhat mazání zavádějících informací jako nezákonného projevu.
- TOP tým souhlasí se záměrem Aktu o digitálních službách, aby platformy mohly snižovat dosah jednotlivých příspěvků, ovšem pouze na základě informací, které jsou prokazatelně nepravdivé či nebezpečné. Platformy musí zároveň zaručit, že dosahem nebudou diskriminovat názory jen podle zmíněných osob a témat či projeveného antagonismu.
- TOP tým požaduje, aby platformy měly povinnost zpřístupnit uživatelům informaci o tom, že příspěvek na dosahu omezily či jej zcela smazaly a na základě kterých konkrétních pravidel tak učinily.

